

P

Pons va néixer en una casa al peu de l'antic camí de Prada, però, ben aviat, la família va anar a viure en una altra de la placeta de l'Oli, on passà la infància fins a deu anys

Camí dels Aspres

Josep Sebastià Pons (1886-1962) és una figura destacada de la literatura nord-catalana del segle XX

El univers ponsià és un contrast de paisatges que pivoten a l'entorn del poble d'Illa del Riberal. Per una banda, les terres que ressegueixen la Tet, el Riberal, ufanós, gerd, regat per les generoses deus que baixen del Canigó. Allí

Pons festejà Elena Soler i plegats passejaven fins a trobar a l'església romànica de Casanoves, a tocar de les terres de la gavateria. Són paisatges de garriga, de feixots de fruiters i de conreus de secà. Per l'altra banda, els Aspres, els costers eixuts per on va trespasar amb amics i familiars i que li inspiraren alguns dels seus poemes més sublims.

Pons va néixer en una casa al peu de l'antic camí de Prada, però, ben aviat, la família va anar a viure en una altra de la placeta de l'Oli, del proper barri de la Barrera, on passà la infància fins a deu anys. En deia: "Aquell vell barri és el niu dels meus records." Allí estigué sota la tutela de la Francesca, la serventa que fou la mes-

tressa del seu llenguatge, car a casa tothom li parlava en francès. Són anys de record inesborrable: "D'aquell temps passat guarda la il·lusió / com branca d'ametller florida, / i ves respirant-la, ja que és lo millor / que en la terra ens dona la vida."

La casa Sampsó o casa de la Paraire, lligada a la nissaga materna, està adossada a una de les torres del portal de la Paraire de l'antiga muralla. En una fornícula interior hi havia, i hi ha, una Verge que els familiars cuidaven de mantenir endreçada: "En les blanques parets s'adorm l'ombra atzurada / dels parrals, i el carrer sembla un raig d'oli ros. / La Verge del Portal s'està mig acatada, / mentre sa mà presenta un ram marcit de flors."

guera, / i li feia un somris, tan vernissada que era, / ja que allà dalt semblava, en l'espai abrandat, / filla antiga del sol i de la soledat." El poeta i Elena hi venien a fer projectes de futur a l'entorn d'un idealitzat mas blanc: "El nostre mas serà tot blanc / de calç al mig d'una oliveda, / plena a l'hivern de sol brillant, / mentre la plana serà freda." I anys després, quan Elena ja era morta, el poeta hi retornava perquè el paisatge li traspassés el seu record: "Exhala tot perfum i el perfum d'ella. / Així ho sembla dir la veu del cor. / I el pensament suspès com una abella / caça la mel del seu record."

El poeta girà la mirada i les passes cap a l'altre paisatge, l'Aspre que passà a ser el continent de les seves expansions líriques: "Terra de l'Aspre on gira escoladís / el temps callat enllà de la bruguera, / mentre sòu a l'estiu el piuladís / d'una amistosa guatlla venturera: / -¿Que no voldries abrigar mon cor / aconsolat amb un so d'esquella, / així com el retaule pintat d'or / s'abriga amb el sostret de la capella?-"

Quan es jubilà, el 1953, com a professor a la Universitat de Tolosa, es traslladà a viure a la casa que es construí al barri del Bulés, camí dels Aspres. El poeta Tomàs Garcés, un dels seus confidents dels darrers anys, testimoniava: "Ell es compara a un ocell tranquil que vola només entorn de la torre gran de Serrabona i diu de mi que sóc un dofi negre i blau del Mediterrani."

Pons es comparava a un ocell tranquil

Prengués el camí que prengués, tots portaven a Serrabona: "Aquest monestir amb sa quietud / de pedres daurades, / així com les fulles per l'aire colrades, / domina la vall i la solitud." Un cenobi que ell el va trobar encara per restaurar: "Aquest monestir s'és tot adormit. / Les arnes roseguen casulles brodades. / Amb una veu feble que plora l'oblit, / l'aigua degotina del sostre, a vegades." I a dins, esperant-nos impertèrrita malgrat el pas del temps, la presència imposant i única, de color d'abrandament, de la tribuna que el poeta sintèticament descrivia: "A dintre, en la fosca, hom veu clarejar / per sempre aplegades / les feres del bosc a cada pilar, / i apunta el centaure les fletxes malvades." I, com un ocell tranquil que sobrevolava la torre de llosa plana, el poeta s'acomiadava del monestir: "El campanar tallat de llosa dura, / finestra oberta sempre i pura, / sembla portar a l'eternitat / el sospirar perdut dels qui han finat." *

Les fonts, com les ermites, sempre tan presents en els seus textos... A la plaça del Ram, a tocar de l'església de Sant Esteve del Pedreguer, li han dedicat un record en forma de font i en una làpida hi ha reproduïda una estrofa del dedicat poema a la Font del Montoriol, típica de l'Aspre: "Voldria l'oïr sempre, el degotall, / i refrescar la mà en l'aigua gelada / d'aquella font que en el plec de la vall / i en un saler va rajant confiada."

A la placeta jardí Joan Amade, a quatre passes de l'edifici que era la rectoria, es pot evocar dos poetes de generacions i de signe molt diferents que varen incidir de forma decisiva en el decantament de Pons en el conreu de la poesia en català. El de més edat, Josep Bonafont, rector d'Illa, el va conèixer en aquestes circumstàncies: "La poesia catalana era, en aquella època, atribuït del clergat. Mossèn Bonafont, rector d'Illa, hi excel·lia per damunt els seus col·legues. Vaig anar-lo a veure, doncs, a la rectoria, i, per tota lliçó, em llegí una oda que li havia valgut una englantina a Barcelona."

A Amade, estudiós de la Renaixença, el va tenir de mestre a Montpeller i li dedicà aquests versos: "Joan Amade, te plau l'olivari i el casot / amb el pedrís de llosa plana que hi somia. / Recorda, t'ensenyava un dia el caminot, / perdut com nostra antiga i pairal poesia."

Pons s'enamorà d'una noia, Elena, que no era del seu braç. Tot foren contratemps en la relació fins que decidiren fugir ple-gats. La casa d'ella era a la plaça de Sant Jaume i cantava la bellesa de la noia en aquests termes: "El teu davantal groc, Elena, bé me plau! / quan danses, bé me plau l'espardenyia que gira! / quan danses, ta faldilla, Elena, té un vol blau, / quin serà el sentiment que ta dansa m'inspira?" Les eixides fora vila, al Riberal, i sobretot a la Font d'en Ribalta, foren fixades com: "Assolellades hores d'or, / camps d'userda, dolça verneda, / i tu, planyívola font freda, / que afavories nostre amor."

A Casanoves, ja en límit del territori estimat, una rústica capella romànica domina un paisatge descrit magistralment pel poeta: "Vora el vinyot hi verdejava una fi-

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: la tribuna de Serrabona, l'ermita de Casanova, la font de la plaça del Ram, la galeria de Serrabona, la font d'en Ribalta i el portal de la Paraire, tots ells espais relacionats amb Josep Sebastià Pons / L. SOLDEVILA